

JULES VALLÈS

vrijheid zonder grenzen

vertaling van de teksten

tentoonstelling

in maison descartes

5 tot 26 februari 1986

vertaling:

eveline bruncklaus

dick gevers

boudewijn kloes

suzanne van putten

bart schellekens

olga van der veen

els van zoest

vormgeving:

mieke groen

Louis Jules Vallez (later zal hij de laatste letter van zijn naam veranderen) werd op 11 juni 1832 geboren in Le Puy-en-Velay. Zijn beide ouders waren afkomstig uit boerenfamilies uit Velay. Hij was de derde van zeven kinderen die op jonge leeftijd stierven, behalve hijzelf en zijn zuster Marie-Louise die in leven bleef tot 1859, maar geestesziek was.

In de verschillende plaatsen waar zijn vader, die leraar was, werd benoemd (Le Puy, Saint-Etienne, Nantes) doorloopt hij de middelbare school; hij is een uitbinker en wordt naar Parijs gestuurd, naar het Bonaparte Lyceum (Condorcet), om zich daar voor te bereiden op het toelatingsexamen voor de Ecole Normale Supérieure. Dat plan laat hij varen en hij neemt deel aan de revolutionaire activiteiten die Parijs in 1851 in beroering brengen: betogingen om steun te betuigen aan Michelet - de historicus die tegenstander is van het regime en in 1851 zijn leerstoel kwijtraakt- en strijd tegen de staatsgreep van 2 december door Louis Napoleon Bonaparte, die zichzelf in 1852 uitroept tot keizer Napoleon III. Door zijn handelwijze brengt hij de loopbaan van zijn vader in gevaar en deze laat hem opsluiten in het gekkenhuis Saint-Jacques in Nantes. Door bemoeienis van zijn vrienden (Arthur Arnould, Arthur Ranc ...) komt hij vrij, hij keert terug naar Parijs en neemt deel aan een complot, wat hem komt te staan op opsluiting in de Mazas-gevangenis. Wanneer hij uit de gevangenis komt, wijdt hij zich aan de literatuur; hij schrijft beurtelings poëzie en toneel, maar zijn eerste boek is een "financiële" verhandeling, "L'Argent", die in 1852 anoniem gepubliceerd wordt.

Dit boek is het begin van zijn journalistieke loopbaan. Hij schrijft briljante kronieken in "Le Figaro" (1858-1868) en schrijft verder ook voor "L'Événement" van Villedomange, "L'Époque" van Feytaud en "La Liberté" van Girardin; verschillende van zijn kronieken verschijnen in boekvorm in de boekhandel ("Les Réfractaires", "La Rue").

"La Rue" is ook de titel van het eerste tijdschrift dat door Vallès wordt opgericht; het is een weekblad van hoog literair gehalte, maar had verschillende malen problemen met de censuur. Tussen twee publicatieverboden door publiceert hij "Le Peuple",

"Le Réfractaire" (1869) en stelt hij zich kandidaat voor de verkiezingen in het achtste kiesdistrict, waar hij maar weinig stemmen krijgt. In 1870 werkt Vallès mee aan "La Marseillaise" van Rochefort en publiceert hij van 17 maart tot 12 april "La Rue" opnieuw. Tijdens het beleg van Parijs wordt hij heel even commandant van het 19le bataljon van de nationale garde en is hij de vertegenwoordiger van het 20e arrondissement in het Centrale Republikeinse Comité van Nationale Verdediging. Hij richt een nieuw dagblad op, "Le Cri du Peuple".

Als lid van de Commune, gekozen door het 'XVe arrondissement, behoort Vallès tot de gematigde minderheid van deze volksvertegenwoordiging, zoals blijkt uit zijn stellingname ten gunste van de persvrijheid en zijn vergeefse pogingen om gijzelaars te redden. Na meegestreden te hebben op de barricaden, lukt het hem te ontsnappen.

Hij wordt bij verstek ter dood veroordeeld en vestigt zich in Londen waar zijn levensgezellin Joséphine Lapointe zich later bij hem voegt. Behalve voor enkele korte reizen naar Zwitserland, België en voor een verblijf op het eiland Jersey, zal hij er negen jaar wonen en proberen, met behulp van trouwe vrienden als Aurélien Scholl en Hector Malot, onder pseudoniemen artikelen te publiceren in de Parijse pers.

Tijdens een afwezigheid van Joséphine heeft Vallès een korte relatie met een onderwijzeres die een meisje, Jeanne-Marie, ter wereld zal brengen. Het meisje sterft als het tien maanden is. Door het enorme verdriet dat hij hiervan heeft, begint de verbannen schrijver met de redactie van "L'Enfant", het eerste deel van de Jacques Vingtras-trilogie.

In 1880 wordt eindelijk amnestie afgekondigd en Vallès keert terug naar Parijs, waar een geestdriftige bewonderaarster, Sévérine, op hem wacht. Zij wordt zijn secretaresse, zijn medewerkster, zijn volgeling die, om te beginnen, zich zal bezighouden met het redigeren van "La Rue à Londres" aan de hand van onderzoeken die Vallès ter plekke heeft uitgevoerd.

Door de financiële steun van dokter Guebard, de levensgezel van Sévérine, kan in 1883 "Le Cri du Peuple" weer uitgegeven worden. De redacteuren van dit dagblad zijn geheel vrij hun mening te

uiten; naast de marxist Jules Guesde vindt men er de "Médanist"* Paul Alexis, voorvechter van de impressionisten. Terwijl Vallès de redactie voert van zijn krant, werkt hij verder aan zijn trilogie. "Le Bachelier" is in 1881 verschenen, maar het werk is nog niet af.

In het kantoor van "Le Cri du Peuple", in de Rue de Croissant, vinden verschillende incidenten plaats. In 1883 wordt het vernield door extreem-rechtse studenten en later vloeit er bloed ten gevolge van een afschuwelijk voorval: de zaak Ballerich.

Aan het eind van zijn krachten overlijdt Vallès op 14 februari 1885, op 52-jarige leeftijd. Zijn begrafenis (de stoet gaat van de Boulevard Saint/Michel naar het kerkhof Père Lachaise) brengt een grote menigte op de been en wordt verstoord door betogingen die het gevolg zijn van de aanwezigheid van Duitse internationalisten. Jules Vallès werd, overeenkomstig zijn laatste wil, vervoerd in de lijk-wagen van de armen, zoals dat drie maanden later ook zou gebeuren met Victor Hugo. Hij had Hector Malot benoemd tot zijn executeur-testamentair en zijn manuscripten en zijn dagboek nagelaten aan Sévérine. Deze jonge vrouw zorgde er geheel alleen voor dat in 1886 "L'Insurgé" werd uitgegeven.

*Médanist: vriend van Zola die vaak ontvangen werd in het huis van de schrijver in Médan.

Le Puy

---

1 Helemaal achter in de Pannesac-poort was een kruidenierswinkel waaruit een wat zware, warme, scherpe lucht van stokvis, schimmelkaas, vet en peper kwam, die zich vermengde met de weinig opwindende geuren van de markt.

De stokvis overheerste en deed meer dan ooit denken aan eilandbewoners, hutten, vislijm en gerookte zeehonden.

Ik wierp altijd nog een laatste blik op de Pannesac-poort en werd regelmatig bijna overreden, vlakbij de stenen poort.

Ik sprong opzij om de grote karren te laten passeren, die alle rijkdommen van het land, - de in manden gestopte tuinen, de in zakken verpakte oogsten, - aanvoerden. Die karren zagen er uit als feestelijk opgetuigde rijtuigen in Italiaanse gemaskerde optochten met al hun witgepoederde deelnemers en breedgeschouderde pierrots!

---

2 Je zou echt beter kunnen terugkeren naar Londen en daar temidden van de Sarmaten gaan leven dan wegwijnen in een provinciestedje, wanneer je Parijzenaar bent in hart en nieren en lange tijd hebt rondgelopen over deze grond, met zijn traditie van opstandigheid [...]
[...] Oh! als Parijs er niet was! Maar terwijl ik de bronzen Maagd die boven de gelukzalige stad uittorent, de rug toekeer, speur ik de horizon af naar de rook van de ijzersmelterij die de strijdbare stad iedere ochtend ontsteekt.

---

3 De Pannesac-poort.

Hij is van steen en mijn vader zegt zelfs dat de aanblik van die poort mij een idee kan geven van wat Romeinse bouwwerken zijn.

In het begin voel ik een soort eerbied, maar later gaat het me vervelen; ik begin een hekel te krijgen aan Romeinse bouwwerken.

---

4 Ze hebben me, toen ik klein was, verschrikkelijke angsten bezorgd: de inbleke boetelingen die maskers op hadden waarin drie donkere gaten zaten, en die op hun schouders een houten kruis droegen, terwijl ze met trage stem het dodenlied zongen [...] Al een jaar van tevoren beefde ik van angst en kroop ik weg in de kelder.

- 5 God weet wat er nog moet gebeuren voor ik een standbeeld krijg op het plein van mijn geboortedorp! Ik kan zelfs plechtig verklaren dat ik daar nauwelijks op gesteld ben en weinig voel voor serenades, wanneer ik een zondag 'binnen hun muren' doorbreng.
-

Het Plot-plein

- 6 Daar komen mijn tantes 's zaterdags kaas, kippen en boter verkopen.

Ik ga ze opzoeken en het is iedere keer weer een feest.

Want daar hoor je geschreeuw, lawaai en gelach!

[...] Ik voel me als een vis in het water in dat volle, weelderige en weldadige familieleven.

Ik snuif gretig de geuren van de natuur op: zilte lucht, stallucht, de geur van boomgaarden en bossen ...

Er zijn scherpe geuren en zachte geuren die komen uit de manden met vis of met fruit, die opstijgen uit de hoog opgetaste appels of bloemen, uit de kluit boter of uit de pot met honing.

En hun kleren zijn echte boerenkleren!

- 7 Mijn wieg stond aan de voet van de bergen.
-

- 8 Le Puy?

Er zijn zeker drie straten die in mijn tijd geplaveid waren, maar wel afgrijselijk slecht.

Op het Plot-plein vormde een fontein het middelpunt van de boerenmarkt; aan het Breuil-plein lag de prefectuur met zijn lege binnenplaats met groenbemoste tegels, waar het rijtuig van de prefect naargeestig als een begrafeniskoets de gewelven inreed.

- 9 [...] Deze keer is er niemand bij die me in de gaten houdt en zegt dat ik moet opschieten, en ik laat me over de ijzeren leuning die langs de straat loopt naar beneden glijden [...]

Ik loop de stad in.

Ik stop niet bij het Martouret-plein, omdat mijn moeder me kan zien uit de ramen van onze woning, daarboven, op de bovenste verdieping van het hoogst gelegen gebouw van de stad.

Braaf loop ik snel de markt over; maar in de Rue Porte-Aiguière verschuil ik me achter de eerste de beste dikke man die voorbijkomt en loop de binnenplaats van de herberg 'Het witte paard' op.

10 Het huis waarin wij wonen staat in een smerige, steil oplopende straat, waar je maar met moeite tegen op komt; van boven af kun je de hele streek overzien, maar rijtuigen komen er niet.

---

11 En verder is er nog de Aiguille-laan, waar allemaal hoge populieren langs staan. Vanuit de verte ruisen ze als een fontein.

Het is herfst; - ze laten hun goudkleurige bladeren vallen, waarvan het steeltje nog groen is, en die zacht zijn als de schil van peren.

[...] Je hoort alleen de klok van het Maria-klooster en het geluid van een span paarden met belletjes, daarginds op de witte weg ...

Kind en gezin

"L'Enfant et la famille"

---

1 Ik heb slechte manieren, ik voel me op mijn gemak! Er wordt niet gezeurd over mijn ellebogen of mijn benen, ik kan ermee doen wat ik wil. Het is een moment van onuitsprekelijk geluk! Dat heb ik nog niet eerder meegemaakt; mijn jeugd bloeit op, mijn moeder slaapt.

... Mijn jeugd kwijnt weg, mijn moeder is wakker!

---

2 Het kind is overgeleverd aan de willekeur van dwaze of harteloze ouders, van degenen die het hebben verwekt of van degenen die het grootbrengen, en om daarin verandering te brengen zal het Wetboek vernietigd moeten worden.

---

3 Er zijn op mij dertig zweepen versleten, hondezweepen die volledig aan flarden zijn geslagen; dat waren voor mij de geneugten van het gezin!

---

4 Moordenaars! Moordenaars!

---

5 Maar ze werd toch gedood. Ze stierf van smart toen ze tien jaar was .....
Van smart! als iemand die doodgaat van verdriet.

En ook door de pijn van de slagen!

Ze deden haar zoveel pijn! en ze vroeg tevergeefs om genade.

Zodra haar vader bij haar in de buurt kwam raakten haar kinderhersentjes in dat engelachtige hoofdje helemaal in paniek .....

En die vader hebben ze niet onthoofd! Ze hebben niet de wet van oog om oog, tand om tand toegepast op die man die zijn eigen kind had vermoord, ze hebben die lafaard niet gemarteld, hem niet levend begraven naast het dode kind!

6 [...] Alles wat dichters ooit over smart hebben geschreven was van de trekken van dit boerinnegezicht af te lezen; ze was zo bleek als een adellijke dame, met tranen als parels in haar ogen [...]

"Er valt niets te vergeven ... maar ik wil je alleen vragen niet meer zulke hardvochtige woorden tegen me te zeggen."

Ze dempte haar stem en fluisterde:

"Al heb ik ze nog zo verdiend, mijn jongen ..."

---

7 Ik vind speelgoed alleen leuk als het van mij is en ik vind het niet leuk als het van mijn moeder is. Ik vind speelgoed leuk omdat het lawaai maakt en pijn doet aan je oren; als het alleen maar op tafel wordt gelegd als dode voorwerpen, wil ik er niets van weten. Snoepjes, daar heb ik maling aan, als ik er eens per jaar bij wijze van hoge uitzondering één krijg als ik braaf geweest ben. Ik houd er alleen van als ik er een heleboel heb.

---

8 [...] Bij mij thuis heb ik nooit zien huilen, nooit zien lachen; er wordt alleen gezanikt en te keer gegaan. Maar ja, mijn vader is ook leraar, een man van de wereld, en mijn moeder een moedige, vastberaden moeder, die mij wil opvoeden zoals het hoort.

Saint Etienne en omgeving

"Saint Etienne et ses environs"

---

1 De omgeving van het buitenhuisje is niet mooi, - het ligt aan het eind van een verlaten weggetje, dat zwart is door de steenkool, geel door het zand en grijs door het stof ...

Als we genoeg hebben van die stille en lege natuur, als de avondkou neerdaalt, als de geluiden één voor één wegsterven, als het geluid van stenen die in een ravijn worden gegooid, dan gaan we terug naar het huisje dat roodgemutst is en groengeschoeid.

Er is een tuintje, twee bomen, bloembedden met viooltjes, een zonnebloem.

2 De fabriek is onverlicht en de opening van de schachten doet denken aan de geopende mond van een lijk! [...]

Daarboven in de blauwe lucht is het licht in het oog van de schoorstenen gedooft! geen rode vonken meer; wie heeft toch hun haren van kringelende rook afgeknipt?

Er wordt gestaakt!

De aarde is wit! [...]

Er klinken schoten ...

De aarde is rood!

Nee, er is geen bloed gevloeid, het was een boze droom.

---

3 Het huis waarvoor de koets ons afzet, bevindt zich op de hoek van de straat. De vestibule ziet er armzalig uit, losliggende drempelstenen, een vermolmd trap en een balustrade van beschimmeld hout waaraan spijlen ontbreken.

Het hout geeft mee onder onze handen, de stenen bewegen onder onze voeten - en dat ergert iedereen.

---

4 Ik laat mijn blik gaan door die straat die de ene kant op naar het lyceum gaat en de andere kant op naar het Marengo-plein; die me doet terugdenken aan plezier, aan verdriet, aan lange uren van verveling en enkele minuten van geluk.

---

5 Ik kom bij één van de kermistenten die op het Marengo-plein zijn opgezet. "Drie keer schieten voor een stuiver! Hoofdprijs: een konijn".

---

6 Overal zag je littekens en verband, overal dreigde verborgen gevaar, in alle hoeken en gaten loerde de dood. Een afschuwelijke dood, omdat de doodstrijd iets verschrikkelijks is, omdat het ook treurig, heel treurig is hier, tijdens deze nacht, op een plek die nog lager dan het kerkhof ligt, de laatste adem uit te blazen! Is het trots of zwakheid? Ik voor mij zou liever willen dat de laatste klap mij in de open lucht zou treffen en dat de zeis van de dood zou blikkeren in de zon.

Het onderwijs

"L'Enseignement"

---

1 Op het lyceum was het mode neer te kijken op wiskunde, wanneer men een veelbelovende leerling of een uitblinker was op het gebied van de letterkunde. Die ijdelheid was niet van mijzelf afkomstig. Die werd ons aangepraat door de leraren. Het scheen vast te staan dat iemand die van cijfers hield een tweederangs intelligentie had, dat zijn geestesvermogens volkomen onbeduidend waren en dat hij er nooit in zou slagen in de loop van zijn carrière zijn leermeesters eer aan te doen [...]

De laatste dertig jaar loopt men niet meer zo te koop met deze minachting voor de exacte wetenschappen.

De Industrie heeft de letterkundeleraren haar stoomwolken in het gezicht geblazen en de stoomfluit van haar machines heeft in hun ezelsoren gesnerpt.

De Ingenieursopleiding en de technische scholen hebben voorgoed hun leerlingen werktuigen in handen gegeven. Maar op het lyceum is men blijven steken in wat ik zou willen aanduiden als gerommel in de marge van de wiskunde [...]

---

2 Twaalf jaar zijn, heel gevoelig en ontvankelijk voor indrukken zijn, en dan zijn overgeleverd aan de verzuurde dwaasheid van schoolfrikken: die kinderen die op school gevangen zitten, zijn er slechter aan toe dan de deugnieten die, als ze eenmaal hun pak slaag in ontvangst hebben genomen, naar bed gaan, slapen en snurken, en de volgende dag weer in alle vrijheid over straat rennen, want die gevangen kinderen moeten voelen hoe de hand van de surveillant of de leraar, één of andere mislukte zuurpruim die daar is beland of één of andere eierzuchtige jonge leraar die het vreselijk vindt dat hij daar zit, zij moeten voelen hoe die dorre, kille hand alle vrolijkheid die zij als kinderen in zich hebben, doet verschrompelen.

---

3 Ik merk dat er in alle boeken die ik heb moeten lezen, opzeggen en vertellen, nooit sprake is geweest van het betalen van de huur of het voldoen van de bakkersrekening. De prijs van boter hebben ze me niet geleerd [...]

Ik weet niets. Ik vergis me: ik weet wat metaforen en synecdoch's zijn.

---

4 Aan hen die
zijn grootgebracht met Grieks en Latijn
en van honger zijn omgekomen ...

5 Ik heb in mijn leven armoede gekend, ik ken het gevangenisleven; ik heb flink moeten vechten en hard moeten werken, maar onder geen enkel werk, hoe zwaar het ook was, onder geen enkele vernedering, hoeveel pijn die me ook deed, heb ik ooit zo geleden als onder de gevangenschap en de tyrannie op school [...]. Als een fee mij zou aanbieden mij twintig jaar jonger te maken op voorwaarde dat ik weer terug naar school zou gaan, dan zou ik weigeren, vervuld van de ontzetting van de ontsnapte galeiboef die weer opgepakt wordt.

---

6 "Precies! precies! zei hij knikkend. Ze willen kinderen leren wat een kegel is, hoe je daar een doorsnede van maakt, wat de inhoud van een bol is, en ze laten hen alleen maar lijnen en nog eens lijnen zien! Geef ze een kegel van hout, een figuur van gips en leer het hen zo, zoals je een sinaasappel in partjes verdeelt!"

---

7 Als men zich, in plaats van gebogen te zitten over nietszeggende boeken, over levenloos papier, eens zou buigen over de levende aarde! Als men van het Luxembourg een School-Tuin zou maken en de onderwijzers en de leerlingen tot taak zou geven er te planten, te zaaien, te snoeien en te begieten, er bloemen of bomen te laten opkomen en op te kweken, dan kunt u zich nu al indenken hoe prachtig alles in de bloeitijd zal zijn ...

---

8 U had geen idee van mijn kwellingen. U dacht dat het kinderlijke aanstellerij was en u dwong me het ruwe optreden van de leraren te ondergaan, in deze strafgevangenis te blijven, uit liefde voor mij, voor mijn bestwil, omdat u dacht dat uw zoon daar een geleerde en een man zou worden. Het enige waarin ik een geleerde ben is verdriet; en als ik een man ben, dan komt dat alleen doordat ik vanaf mijn vroegste jeugd in opstand ben gekomen.

---

9 Ik handhaafde me zo goed en zo kwaad als het ging in deze (van stank vervulde) omgeving met al die handige bliksems die erop uit waren de zoon van de leraar te laten lijden onder de haat die zij uiteraard voor zijn vader voelden.

De aframmelingen in het openbaar bewezen mij een goede dienst; de andere kinderen beschouwden me niet als een vijand, ze zouden me eerder beklagd hebben, als kinderen daartoe in staat zouden zijn!

10 De prijsuitreiking begint. Alle apen zitten op het podium. De namen van de prijswinnaars worden opgelezen. Ik krijg drie kronen en een zoen van de aartsbisschop. Hij ruikt lekker, de burgemeester stinkt naar wijn.

---

11 "Naar mijn persoonlijke mening moet je niets leren, niets van wat de Universiteit aanbeveelt (Geroezemoes in het midden). Ik denk dat ik een nuttiger bijdrage aan jullie toekomst lever door jullie aan te raden domino te spelen, te dammen, te kaarten - de jongsten zullen toestemming krijgen papiertjes in het achterste van vliegen te prikken (Beweging in verschillende richtingen) [..]

"Tenslotte zou ik graag willen dat de tijd die wij samen zullen doorbrengen geen verloren tijd is."

---

12 Ik ben genoodzaakt een schrikbewind te voeren onder die arme leerlingen die uit de band willen springen, omdat ze aan de glimlach van degene die orde moet houden hebben gezien dat ze dat zonder vrees kunnen doen ... Dit beroep staat me tegen, en ik heb meer zin om hun grappen te lachen dan ze te straffen ... Ik heb er zelfs één een draai om zijn oren gegeven die door- gaat voor de krachtpatser van de klas, ik ben er heel zeker van dat hij sterker is dan ik: mijn geduld liet me in de steek ...

Ik praat mezelf niet schoon ... ik heb misbruik gemaakt van mijn positie.

De opstandigen

"Les Réfractaires"

---

1 De Bezitlozen hebben één der hunnen herkend, de bohemiens hebben aan de rand van de afgrond gestaan, ik heb een heel stel jongemannen gered van de ledigheid of het strafkamp, waar ze op af gingen langs het pad dat door Murger met seringen was afgezet!

Zo gaat het altijd!

Ook ik had daar terecht kunnen komen!

Ik voel een rilling, als ik eraan denk - zelfs in de warme straling van mijn pas verworven roem.

2 [...] Hun excentrieke gedrag maakt hun ellende dragelijk, fleurt hun lompen op. Ze lachen, daarin ligt hun moed en hun deugd.

---

3 Ze schrijven in encyclopedieën, woordenboeken, biografieën, voor twee duiten per honderd letters, in de tijdschriften voor jongedames voor drie francs per kolom [...]

Voor vijftien francs leveren ze een stuk aan het Café des Aveugles; voor twintig francs sturen ze wekelijks een kroniek naar het meest gelezen blad in Monaco.

---

4 Die arme drommels die geen geld hebben om brood te kopen, die tijdens hun eeuwige leegloperij geen tijd kunnen vinden om te werken, om te schrijven, te beeldhouwen, of te schilderen, van wie je ziet dat ze hun armoede met zich meevoeren langs alle kroegjes waar pruimenjenever wordt getapt en wier mouwen bijna doorgesleten zijn door het leunen op marmeren café-tafeltjes! [...] Laten we hen niet onmiddellijk veroordelen; laten we hen beklagen, voor we hen brandmerken! Daar voelen ze zich een paar uur prettig, daar voelen ze zich even jong [...]

---

5 De armoede heeft zijn tijd gehad, ik stap over naar de kant van de rijken.

---

6 De galerijen van het Odéon waren de verzamelplaats voor de armen; daar zagen ze zonder een cent te betalen welke boeken er gepubliceerd werden; door zich alleen maar te buigen over de uitstalkast volgden zij de literaire ontwikkelingen op de voet: ze konden zelfs het nieuwe boek met een schuchtere vinger een klein stukje openen en er op een paar plaatsen iets in lezen.

---

7 Door Armoede raken de sterken uitgeput en worden de zwakken gecorrumpeerd! Als je niet gegeten hebt, ben je dom en wreed! Als je slecht gekleed bent, gedraag je je stuntelig, ordinair, belachelijk [...]

Armoede is er de oorzaak van dat zonen ondankbaar worden, schrijvers boosaardig en dichters verbitterd [...]

Parijs

---

1 De straat die leidt naar de boulevard en degene die uitkomt in de voorstad; de straat die iedereen oversteekt op weg naar het ziekenhuis of een danszaal, zijn kantoor of zijn werkplaats, de beurs of de markt, om te gaan werken of plezier te maken, op weg naar La Roquette of het kerkhof! de straat waaraan voddenrapers en miljonairs wonen, waaraan monumentale huizen en krotten liggen, modezaken en onooglijke winkeltjes: vol geuren en geluiden, waar talloze toevalligheden zich voordoen, waar iedereen iedereen ontmoet of hervindt: het toevluchtsoord voor zwervers, het paradijs voor flaneurs, de marsroute voor regimenten!

---

2 Ik had Parijs nog nooit gezien in het licht van de frisse ochtendzon, zo leeg en stil, en ik ben vijf minuten op de brug blijven kijken naar de heldere hemel en luisteren naar het stromende water dat tegen de pijlers van de brug klotste.

---

3 Daar ligt de zonovergoten Place de la Concorde! Het water van de fonteynen bruist, de groene Tritons glanzen, over het weidse plein waait een koel windje dat de bladeren en de kanten kraagjes beroert.

---

4 Als een onheil zal deze straat de brede laan van het Luxembourg kruisen en dan als een verrader afdalen naar de 'Kwekerij'. De platanen zullen worden omgehakt en maandenlang zal er kalk liggen op de bladeren van de rozen en de bomen. Ik pleeg geen verzet - begrijp me goed -, maar het komt me voor dat de wielen van de karren die de balken en stenen aanslepen heel wat gelukkige herinneringen zullen vermorzelen!

---

5 Dit jaar zal het feest bij de "Barrière du Trône" luidruchtig en druk zijn!

Misschien wel nooit tevoren waren zoveel woonwagens over de Cours de Vincennes gereden, nooit hadden zoveel wilde beesten gebruld tegen het standbeeld van Lodewijk de Heilige en Philips Augustus; en je komt niets anders tegen dan gedresseerde honden die arm in arm lopen met baardige dwergen. Ik heb nog maar één reus gezien; maar het leken er wel twee.

6 Van de bloemenmarkt op de Boulevard de la Madeleine komen de geuren van weilanden en tuinen aangewaaid. Het kon niet anders of de boulevard kwam uit op een veld vol bloemen.

---

7 Geen stad ter wereld biedt zo'n schouwspel als die Parijse boulevards, vooral op bepaalde uren.

Wanneer 's avonds het gaslicht aangaat, wanneer bij theaters, café-chantants, grote warenhuizen, luxueuze of armetierige kroegen de uithangborden verlicht en de kandelaars aangestoken worden, wanneer er een warme gloed komt uit de vensters van de belangrijke sociëteiten, wanneer slierten electrisch licht als het ware zilveren rivieren vormen op het plaveisel, wie heeft het dan nog over de 'a giorno' van Venetië en de feestelijke verlichting van het Oosten!

---

8 Die filantropen denken dat ze iets prachtigs gedaan hebben en hebben het idee dat ze zich heel verdienstelijk hebben gemaakt jegens de mensheid, omdat in de Mazas de muren wit zijn, omdat de houten vloeren van de gaanderijen er blinken als de parketvloeren van een museum en het oude spookbeeld van martelingen is weggewerkt met boenwas en borstel. Toch zouden heel wat gevangenen hier de voorkeur hebben gegeven aan het cachot waarin Latude in de Bastille heeft gezeten.

---

9 Parijs zal me niet loslaten, ik zal er naar alle waarschijnlijkheid sterven en een eindeloze menigte zal mijn begrafenisstoet volgen.

---

10 Er klinkt geen geluid!

De gekken kijken hoe wij voorbij lopen; sommigen vertrekken geen spier van hun gezicht, anderen lachen heimelijk, maar verbergen hun lach met een lafhartig en beschaamd gebaar.

Er klinkt geen geluid!

Ze staan daar maar te staan, apart, zonder elkaar aan te raken, alsof iemand ze bij hun haren op die plek heeft neergezet en ze daarna is vergeten.

---

11 Ze dachten dat ik ze voor de gek hield of dat ik krankzinnig was, toen ik zei dat ik had gewoond in dat huis dat daar helemaal boven lag, aan het eind van een trap waarvan de leuning een smerig touw was [...] Ze wilden niet geloven dat ik zo arm was geweest ...

12 Het uithangbord is nog steeds hetzelfde, maar de aard van het huis is veranderd. Ik heb de indruk dat men heel rustig is daar in dat trappenhuis dat in onze tijd weergalmde van twistgesprekken en rumoer waar geen einde aan kwam.

De natuur

"La Nature"

---

1 Hiervan heb ik vaak gedroomd!

Elk jaar zes volle maanden doorbrengen in een dorpje dat tegen een berg-helling ligt of waarvan de huizen verspreid liggen in het bos, daar in volledige afzondering leven, op boerenklompen of met jagerslaarzen over de velden en langs de rivieren lopen, horen hoe het water bij de molen zingt, luisteren naar het klagen van de bomen, kijken hoe de witte ochtendnevel en de grauwe avondnevel opstijgen!

---

2 Sinds een week staan overal op straat, op het modderige plaveisel, bloeiende viooltjes, en die viooltjes roepen herinneringen op ...

Hoevaak heb ik als arme student niet een boeketje van een stuiver in een kapot glas op mijn tafel gezet! Ik voelde hoe mijn geest verfrist werd als ik ze zo in fris water zag staan, en door hun geuren leefde mijn hoop weer op.

---

3 Ik heb altijd van rivieren gehouden!

Van mijn herinneringen aan vroeger is vooral die aan de blauwe Loire me bijgebleven! Ik keek altijd hoe het zonlicht brak in het water; het schuim dat bruiste rondom onzichtbare klippen was wit als kantwerk dat beweegt in de wind. Die rivier was mijn weelde geweest en wanneer ik in het fijne zand van de oever naar schelpdieren zocht, voelde ik me een goudzoeker.

---

4 Mijn vader is begraven temidden van het groen ... De vogels hebben uitbundig voor hem gezongen toen hij kwam; bij het graf stonden volop bloemen ... Een zoel windje droogde de tranen aan mijn wimpers en voerde lentegeuren naar me toe ... Niet ver van het graf stond net zo'n populier als voor het schamele huis waar hij geboren is.

- 5 "Wie van ons tweeën vind je het liefst?
- Wie vind je het liefst?" vraagt Marguerite ronduit en gaat recht voor me staan.
Ik weet niet wat ik moet zeggen en geef ze daarom allebei een zoen.
Ze slaan me op mijn gezicht met een bloem en lopen een stukje weg om me te bekogelen met paarse pruimen.
-

- 6 Dan gingen we op weg naar de rivier en werd het linnengoed uitgespreid op het groene gras; af en toe gooiden we er parelende druppels water over, en de zon scheen stralend op deze sneeuw waarvan de vlokken dwarrelden in de wind [...]
's Avonds gingen we weer naar huis, volmaakt gelukkig en doodmoe; het linnengoed was wit, we konden weer een jaar vooruit! En de oude dienstbode legde alles met haar eerlijke, eeltige handen op stapels in de linnenkast die zachtjes kraakte en lekker rook.
-

De kermisklanten

"Les Saltimbanques"

- 1 U heeft ze wel voorbij zien komen, die rijdende huizen, de dichterlijke benaming voor woonwagens. Het zijn net goederenwagens die overwonnenen naar hun ballingsoord brengen. Soms gaat een raam van de rijdende gevangenis een klein stukje open en wordt een vreemd gezicht zichtbaar. Eén van de bewoners schept even een luchtje: morgen moet hij zich weer verbergen. Hier op de verlaten weg, waar alles rustig is, kan hij zijn gezicht ten hemel heffen, 'os sublime¹⁾, er is niemand die hem ziet ... behalve de rechtvaardige God die van hem een monster heeft gemaakt.

Van tijd tot tijd is het of je geblaas hoort, en daarna geknor. Dat is het geluid van het rare beest, christen of zeehond, dat om zijn brood vraagt.

1) parodie op een vers van Ovidius

2 Verder heb je de Bias, die hun hele bezit met zich mee dragen, de kermisklant die met zijn kist op zijn rug rondtrekt, terwijl hij zijn beer, zijn kind of zijn aap, een verwant of een viervoeter, met zich meevoert: hij draagt korte laarzen van konijnevel, een pofbroek en een roze hemd onder zijn blauwe kiel; hij loopt snel door, met een treurige blik en een lege maag, want het enige dat hij die dag naar binnen heeft gekregen, zijn de degens die hij geslikt heeft.

---

3 Ze springt door hoepels, ze zegt: Hop! hop!
Ze wikkelt een roze sjaal om haar hoofd, draait met haar bovenlichaam, spant haar heupen, neemt verschillende poses aan; haar boezem gaat op en neer onder haar tricot en mijn hart slaat de maat onder mijn vest.
"Wat heb je toch, Jacques, je ziet net zo wit als de clown!"

---

4 Nooit werd een generaal die terugkeerde van een verre veldtocht, of een koning die de hoofdstad van zijn rijk weer binnenreed, zo grandioos onthaald als Sayers, toen deze weer in het openbaar verscheen. Overal waar hij voorbijkwam verdrong de menigte zich om hem heen, wuifden vrouwen met hun zakdoek, namen mannen hem in triomf op de schouders! Het Parlement, het House of Lords, de Royal Exchange, de politiek en de handel, de Bank en de Beurs, leverden allemaal een bijdrage en in een paar dagen had men, ter ere van zijn moed, vijfenzeventigduizend francs bij elkaar gebracht [...]

---

5 Die hele massa kermisklanten, die behoren tot een oud en vreemd ras en tot wie ik me aangetrokken voel, zoals ik me aangetrokken voel tot iedereen wiens leven bestaat uit strijd en avontuur.

---

6 Was er in haar jeugd sprake geweest van dwaze, verboden hartstochten? Dat weet ik niet. Het lijkt erop of ze, mompelend in haar baard, lange tijd alleen haar verlangen om rijk te worden in gedachten heeft gehad, want toen ze de middelbare leeftijd naderde was ze rijk.

"Ik heb, zo zei ze tegen me, wel eens voor tachtigduizend francs sieraden gedragen."

Ze trokken toen Europa door, ze waren beminnelijk en dwaas, ze droegen opgedraaide snorren en pronkten met hun borsten.

7 Zal de held één of andere jonge dwaas zijn, die vanuit het afgelegen dorp waar hij woont naar Parijs trekt, en zingt bij de muziek van zijn harp of zijn gitaar om onderweg brood en een slaappleats te krijgen? Vaak zal hij op een houtje moeten bijten en in de open lucht moeten slapen, maar hij zal slapen onder bloeiende appelbomen of in geurig hooi [...]

De pers

"La Presse"

---

1 Wat mijn prijs is? ... Tienduizend francs? Kom nou! Mijn jaargeld moet evenveel zijn als ik heb uitgegeven toen ik op zwart zaad zat, gedurende de tien jaar dat ik met ijskoude voeten in de goot heb gelegen [...]

Ik heb 's avonds wel een beetje de gierige boer uit de Auvergne uitgehangen, ik ben te luid prat gegaan op het bedrag dat ik had losgekregen. Maar denk u eens in! ik heb die zak met daalders te pakken weten te krijgen met een mond die de afgelopen kwart eeuw bijna niets te eten had gekregen! [...]

- Want als u zou willen, met uw stijl van schrijven, uw penseelstreek! zei Villemessant, die me graag zou willen houden.

Ja, verdraaid! Ik heb net zo goed adjectieven voor de Rue Breda als voor de Faubourg Antoine tot mijn beschikking. Het zou mij net zo goed afgaan allerlei kleuren verf op mijn palet uit te drukken als om mijn doeken met teer zwart te maken of mijn etsen te graveren. Als ik zou willen ... Ja, maar dat is het hem nou net, ik wil niet! We hebben ons allebei vergist. U wilt iemand die de boel wat opvrolijkt, terwijl ik een opstandige ben.

---

2 Hij was bedwelmd geraakt door de geur van drukinkt.

---

3 Lang geleden heb ik geschreven, en ik zeg het nu opnieuw, dat ik voor absolute en onbeperkte persvrijheid ben. Derhalve betreur ik ten zeerste dat men Le Gaulois en Le Figaro verboden heeft weer te verschijnen, al zouden ze opnieuw onze kanonnen belachelijk hebben gemaakt en ons hebben uitgemaakt voor plundersaars! Vrijheid zonder grenzen.

4 Schrijven wat ik wil: dat heb ik alleen maar kunnen doen in Le Figaro, La Rue en Le Cri du Peuple, in La Rue kon het maar nauwelijks omdat we geen borgsom konden betalen, in Le Figaro vanwege de concurrentie en in Le Cri du Peuple omdat de eenheid van de Commune bewaard moest blijven.

---

5 Neem de maat op als een arbeider, voor u gaat schrijven als een kunstenaar [...] De Journalistiek is een vak van de snelle blik, van frontverandering, van plotselinge improvisaties [...]

Alles moet strak van lijn en kleur zijn: de indruk wekken van nieuwsberichten en pamfletten, kort en bondig weergegeven. Geen overgangen! Een scherpe tong en een scherpe schrijfstift [...]

Roep niet uit: "Ik ben ontroerd of verontwaardigd", evenmin als: "Ik zal me verzetten, ik zal in opstand komen, dat zult u zien!" - Maar roep verontwaardiging, ontroering en revolte op!

---

6 [...] Ik weet nooit wanneer er gevaar dreigt, omdat ik mijn leven lang niet heb kunnen begrijpen hoe iemand bang kan zijn voor een stukje papier waarop een paar potlood- of inktkrabbels staan.

---

7 'Van minuut tot minuut', Parijs nieuws, heel actueel en heet van de naald. Waarom weigert u mij deze rubriek? Ik kan wel zien dat het vuur van de journalistiek uw hart en uw voeten niet heeft beroerd!

Politiek en maatschappij

"La Politique et la Société"

---

1 De 'rechtlijnigen' zullen het een schande vinden dat ik veranderd ben; ikzelf vind dat het me tot eer strekt. Ik vind niets ter wereld laffer dan je overtuiging geweld aandoen uit angst voor een vooroordeel. Degenen die prat gaan op hun blinde trouw zijn revolutionaire kwezels die volgens mij de meest geduchte vijanden zijn van de Revolutie en de vrijheid.

[...] Heroïek verheerlijken, dat betekent oorlog verafgoden en het geweld een scepter geven. Wat doet het ertoe wat voor scepter het is! De sabel van een dictator, de zeis van boeren, het geweer van klasselozen, de dolk van koningsmoordenaars! Het betekent altijd tyrannie [...]

2 Degenen die in 1845 zo rond de twintig waren, weten wat leven betekende; wij hebben maar nauwelijks een jaar geleefd! In 1850 kwamen we van het lyceum; in 1851 waren we al overwonnen!

*

En hen wordt wel verweten dat ze sombere woorden gebruiken en op geprikkelde toon praten! ...

Ja, bij allen is de melancholie van hun gezicht af te lezen en het pessimisme zit hen allen in het bloed.

Maar zij waren dan ook de slechtst bedeelde generatie uit de geschiedenis.

---

3 Hij [A. Gill] wilde niet naar me luisteren toen ik hem vertelde hoe weldadig de gevoelens zijn die worden opgewekt door grote strijd, hoe gezond de lucht is die wordt ingeademd op slagvelden waar het volk strijd levert, hoe trots je je voelt als je je plicht hebt vervuld, voor de gerechtigheid bent opgekomen; het geloof in een idee dat uitstijgt boven de ambities van het individu en waarvan de wapperende vlag het symbool is, wat voor vlag het ook moge zijn, of hij nu wit is of rood, veelkleurig of zwart, bejubeld of vervloekt.

---

4 [...] We worden bijna communisten wat betreft de kwestie van het particulier eigendom. Gelukkig kunnen we boven ons gesteld gezag niet uitstaan.

---

5 [...] Wij zijn geen politici; wij zijn de voorvechters van het idee van maatschappelijke veranderingen dat wij de mensen voorhouden.

En er is meer: politiek is niet alles in de geschiedenis van een volk; het lijkt mij dat Frankrijk meer dan genoeg heeft van al dat zinloze kabaal, al die redevoeringen, beloften en leugens.

---

6 Weet je hoe mooi die definitie van het kapitaal is: dode arbeid die als een vampier levende arbeid leegzuigt en opslokt! En dat die opvatting dat koopwaar uitgekristalliseerde arbeid, gestolde inspanning is, waard is in gedachten gehouden te worden ...

---

7 Ik geef uiteindelijk de voorkeur aan de literatuur die de zeden en gewoonten vernieuwt boven de politiek die wetten maakt.

8 [...] Je zult moeten aantonen dat de Handarbeiders, die altijd al het slachtoffer zijn, niet de balans naar de andere kant zullen doen doorslaan door een reactie die nog gevaarlijker is. Er is geen sprake van een arbeidersvraagstuk: er is sprake van het sociale vraagstuk. Binnen vijftig jaar zal de wetenschap een eind gemaakt hebben aan de Moeheid, zal de machine heersen, en als we niet verder zouden kijken dan de eis van de arbeiders met hun eeltige handen, zouden we weer van voren af aan moeten beginnen.

---

9 Ik zou op mijn vlag schrijven: Werkend leven, zonder eraan toe te voegen: strijdend sterven. Ik eis werktuigen, geen geweren. Ik roep: Geen bloed, maar brood!

---

10 Laten we daarom altijd aan de kant van het volk staan, zelfs als het onze ideeën laat verbloeden.

---

11 [...] 's Avonds als ik alleen ben komt vaak de vraag bij me op of ik niet de ene waanwijsheid heb ingeruild voor de andere, of ik niet van de klassieken van de Universiteit ben beland bij de klassieken van de Revolutie ...

---

12 Het is te maatschappelijk gericht, niet politiek genoeg. Toch worden ze door enkele weinig spraakzame arbeiders zeer gerespecteerd. Ga door, ga door, richt je op maatschappelijke veranderingen, alleen op maatschappelijke veranderingen!

De literatuur

---

1 Als het boek me heeft getroffen, zal ik daar rond voor uitkomen [...], zonder de angst een fout te begaan door een te grote geestdrift of onverschilligheid, aangezien ik tegen geestdrift beschermd word door mijn afkeer van het heden en tegen onverschilligheid door mijn liefde voor gevoelens. Ik ben een mens, als ieder ander, ik heb iets meer gelezen dan sommige anderen en ik heb veel bekeken zo niet gezien: dat is mijn volledige principeverklaring en mijn hele programma.

2 Wat mevrouw Sand betreft, haar burgerzin heeft haar geen goed gedaan [...] Ik beschuldig haar er niet van onenigheid veroorzaakt te hebben in gezinnen, en ook zonder haar zou er overspel gepleegd zijn. Maar haar boeken bevatten al te vaak een stellingname en ik zou niet graag zien dat de roman een pleitbezorger of volksmenner werd, zelfs niet om ideeën te verdedigen die mij na aan het hart liggen [...] Wanneer men alle innerlijke gevoelens zo vermengt en mannen altijd afschildert als niet te stuiten redenaars en vrouwen als centauren, dan lopen al die gelegenheidshuwelijken bij het eerste het beste onweer op de klippen [...]! Wat ooit geestdrift opwekte, roept nu een glimlach op [...], hun populariteit daalt, tegelijk met het stof dat zij hebben doen opwaaien.

---

3 Hij heeft getracht een bouwwerk te construeren en onder invloed van zijn hoogmoed houdt hij in het metaal van reuzen en laat hij ons brons betasten in plaats van gewoon mensenvlees te boetsen [...] Men heeft Balzac als een realist bestempeld: dat is hij ook; maar ik voeg er aan toe, al zou daarom geglimlacht worden, dat hij vooral en bovenal een dichter is, helaas een episch dichter wiens drang naar grootsheid even sterk is als zijn liefde voor de waarheid.

---

4 Het wordt tijd dat mijnheer Erckmann-Chatrion [sic!] zijn porseleinen pijp en zijn klompen, die het Moezelbataljon goed van pas zullen komen, in de steek laat. Met zijn talent kan en moet hij alles bereiken en het is werkelijk onzinnig een zo originele en krachtige persoonlijkheid opgesloten te houden in het land van de zuurkooleters.

---

5 Het is rijmelarij en geen dichterlijk vuur; uw uit veel lettergrepen bestaande substantieven doen mij niets; ideeën worden niet belangrijker wanneer men de woorden langer maakt. Ik zie leegte niet aan voor diepte en een kuiltje niet voor een afgrond.

6 In Les Misérables klinkt voor het eerst een nieuwe, fellere toon. Hij neemt het op voor de armen, voor de ten onrechte beschuldigden, door zich bij het volk te scharen en zijn hart te laten spreken; hij laat de hele wereld van zijn vroegere drama's - de koningen met hun narren, de koninginnen met hun geliefden - achter zich en richt zich met het gezag dat voortvloeit uit zijn emotionele betrokkenheid en zijn genialiteit op die andere menigte, die vroeger in de taal der klassieke tragedies 'het koor' heette [...]; maar die sinds 89, sinds 93 zichzelf een naam heeft gegeven: 'het Volk'.

---

7 Vorig jaar heb ik - als één der eersten denk ik - de aandacht gevestigd op die beide schrijvers [de gebroeders Goncourt], die eerst enigszins buitenissige figuren waren die schreven in onbelangrijke blaadjes, maar zich nu aan het ontwikkelen zijn tot grote romanschrijvers. Vergissen is overigens uitgesloten; overal waar men een bijzonder temperament tegenkomt, een karakter dat afwijkt van het gewone en een beetje vermetel is, daar kan men er zeker van zijn dat op zekere dag het talent te voorschijn zal komen, zoals de nieuwe loot ontspringt aan de gehavende stam van de boom.

---

8 Hij had iets van een priester in zich, iets van een oude vrouw, en iets van een komediant. Hij was vooral een komediant.

[...] Hij was geen geboren dichter en hij had zich naar alle waarschijnlijkheid verschrikkelijk veel moeite moeten getroosten om het te worden. Hij was een ogenblik beroemd, hij heeft eindeloos lang geleden; zal zijn onsterfelijkheid tien jaar duren?

---

9 Wat de Poëzie betreft, denk ik dat die arme engel - al houd ik veel van haar - lood in haar vleugels heeft: de poëzie in versvorm wel te verstaan. Kan men geen dichter zijn zonder hemistische en zonder cesuur?

10 Ik heb liever dat hij er dag na dag, glas na glas, een eind aan heeft gemaakt, en dat wij een sober mens minder hebben, maar er een groot dichter bij hebben gekregen [...] Waarom bent u toch zo treurig, arme man, omdat Musset niet geloofd heeft, niets gedaan heeft om te geloven, omdat hij heeft gewanhoopt zonder te hebben gehoopt ...

Geloven in wie, geloven in wat!

[...] Alfred de Musset is, zonder daarnaar gestreefd te hebben, heel wat meer revolutionair geweest dan die volksleiders!

[...] En heeft hij werkelijk nergens in geloofd? Oh vrouwen, antwoordt! Heeft hij niet met tranen in zijn stem gesproken over de kwellingen en vreugden van die felle gevoelens van hartstocht waarnaar wij verlangend uitkijken wanneer we jong zijn en die zo vaak ons leven ruïneren?

[...] Ik draag de nagedachtenis van deze dode wiens leven één lange doodsstrijd was op aan de mannen die bemind hebben, aan de vrouwen die bemind zijn, en ik vind dat deze dichter boven alle andere uitsteekt, al was het alleen maar omdat hij heeft gevoeld en geleden, zoals wij allen hebben geleden en gevoeld.

---

11 Zijn karakter en zijn denken dreven hem de weg op waarop Balzac hem was voorgegaan; maar Zola heeft zijn schoenen niet kleiner gemaakt om ze precies te laten passen in de voetafdrukken van de meester. Hij heeft zijn laarzen niet groter of kleiner gemaakt. Hij heeft deze weg niet genomen om te bewijzen dat er nog leven zat in de dode, maar om zijn eigen levenskracht aan te tonen.

---

12 De reden waarom hij ongevoelig is of schijnt te zijn, is dat gevoeligheid hinderlijk is en dat emoties de blik vertroebelen. Hij moet analyseren en geen tranen vergieten.

[...] Glimlachend ontleedt hij zowel de stijl als de mens; met de punt van zijn pen prikt hij als met het gepunte lemmet van een lancet in de huid tot er een druppeltje bloed tevoorschijn komt. Dat is voldoende.

[...] Mij ontbreekt de tijd meer te doen dan in hem eer te bewijzen aan de ware deugd, de heldere kracht, de VRIJHEID VAN GEEST.

De Commune

---

1 Ik heb een gerust gemoed.

Doordat ik er in stilte over heb nagedacht, de blik gevestigd op de horizon, op de executiepaal van Satory - ons kruis! - weet ik nu, dat daden die door in razernij ontstoken menigten worden begaan, misdaden zijn van fatsoenlijke mensen, en ik maak me niet meer ongerust over mijn met rook en bloed besmeurde nagedachtenis.

Want deze zal door de tijd schoongewassen worden en mijn naam zal blijven prijken in de werkplaats van de maatschappelijke strijd als die van een arbeider die niet lui was.

Mijn wrok is voorgoed verdwenen - ik heb mijn dag van glorie gehad.

---

2 De laatste keer dat ik hem zag [Georges Cavalié], was op een ochtend in de lente - een lente waarin dat jaar bloemen doodgingen door de geur van kruit en weer opbloeden door een golf van bloed ... Op datzelfde moment vroeg men hem naar de volgende barricade te komen.

- Wat heeft het voor zin? zei hij fluisterend tegen mij.

Maar terwijl hij zich tot de communards wendde, antwoordde hij:

- Ik kom er aan.

---

3 Mij valt de eer te beurt een overwonnene te zijn; een overwonnene die geen berouw heeft; dat zweer ik bij alle oprechtheid en rechtvaardigheid die ik in mij heb.

---

4 Heb ik er zelfs maar een moment aan gedacht de benen te nemen, toen ik glashelder inzag dat wij weggevaagd zouden worden door de Jacobijnse meerderheid?

[...] O nee! dan liever bezwijken onder de vlag die gemaakt is uit de schamele overblijfselen van 93, dan liever voor de tweede keer een dictatuur aanvaarden die als een stortvloed over ons heen komt, al leek de eerste ons toen al een belediging aan het adres van de jonge revolutie, alles liever!

- dan de indruk te wekken mij aan de strijd te onttrekken.

5 Wat een strijd had moeten worden werd een feest.

Alleen wij kunnen ervoor zorgen dat iedere dag waarop een maatschappelijke verbetering tot stand komt net zo groots en vreugdevol zal zijn als deze, - alleen wij - en u - die ons er toch niet toe zult verplichten het sein tot de aanval te geven!

---

6 Zoon van een generatie zonder hoop, jij zult een vrij man zijn!

---

7 O! nu zou de dood mij moeten komen halen, nu zou een kogel mij moeten treffen, nu wij opnieuw opstaan!

Vandaag zou mijn dood volledige genoegdoening betekenen ... en wie weet hoe ik morgen in de strijd zal veranderen!

Vallès gezien door ....

"Vallès vu par ..."

---

1 Bij Vallès is het woord werkelijk vlees geworden. Als je zou krabben aan de woorden die hij gebruikt komt er bloed uit [...] De schrijver van Vingtras is naar mijn mening een van de belangrijkste schrijvers van onze tijd. Hij heeft twee kwaliteiten die bij velen ontbreken; hij weet te ontroeren en aan het lachen te maken. Hierin ligt het hele eigen karakter van de Franse taal besloten.

Léon Séché

---

2 De bitterheid die Vallès in zich meedraagt, wordt door hem beschermd, gekoesterd, vertroeteld en gecultiveerd ..., omdat hij heel goed beseft dat als hij deze kwijt zou raken, hij zou zijn als een tenor die de C niet meer haalt.

Edmond de Goncourt

---

3 Ik ga het hebben over een onverlaat [...] in wie men helaas niet meer aantreft dan de wrok van de machteloze, de afgunst van de opstandeling, kortom, het instinct van de vrijbuiters.

Ferdinand Brunetière

4 Die Vallès! riep ik uit, wat een talent! maar zo tegenstrijdig! [...] Ik was toen meer Republikein dan nu [...] En toen ik dat gezegd had, terwijl ik sprak over de aanhangers van Hébert waartoe ik me aangetrokken voelde, antwoordde Jules Vallès me, alsof hij kwaad was, met zijn barse en toch warme stem (terwijl hij met een ruk van z'n hoofd zijn zwarte haardos achterover wierp): /"Ik, mijnheer, ik ben socialist, gewoon ... socialist"/ Was hij dat eigenlijk wel zo zeer?

Paul Verlaine

---

5 Inderdaad, mijn vader! ... En toch, hoeveel juister was het tweede woord: mijn kind. [...] Hij riep me als een kind, overdag, 's nachts, op elk moment, alleen maar omdat hij het prettig vond te zien hoe ik mij over hem heen boog, te voelen dat ik er was. En ik heb hem zelf in een lijkkleed gewikkeld, zoals moedige moeders het vlees van hun vlees in een lijkwade naaien. [...]

Maar vandaag, ter gelegenheid van zijn sterfdag, zal er geen gebrek zijn aan mensen die luid verkondigen hoe egoïstisch Vallès was en hoe onmenselijk Vallès was ...

Geloof u echt dat hij zo egoïstisch, zo wreed, zo onmenselijk was, de man die zo'n hartstochtelijke moeder- of kinderliefde kon opwekken, iemand wiens herinnering wij als een relikwie bewaren?

Séverine

---

6 Het lijkt of de schrijver van Les Réfractaires en L'Enfant zich losmaakt van het doek, met zijn opgeheven hoofd, zijn naar achteren geworpen haar, zijn verwarde grijze baard, zijn uiterlijk van een opgejaagde wolf die klaar staat voor de sprong, ondanks de berusting in zijn droeve ogen onder het hoge voorhoofd en de gefronste wenkbrauwen.

Emile Henriot

---

7 Omdat hij kennelijk met alle geweld ongehoorde dingen wil schrijven, doet hij wat niemand nog heeft durven doen. Hij maakt arme mensen te schande. Hij haalt ze volledig door het slijk en hij is daar zo op gespitst dat hij daarbij soms een verrassend schrijftalent aan de dag legt. Hij vindt het niet voldoende om ze af te schilderen als afzichtelijke wezens, hij overlaadt ze met spot, en wanneer hij iets lachwekkends tegenkomt, duikt hij daar met welbehagen in, dompelt hij zich er in onder en wentelt zich erin als een zwart varken.

Léon Bloy
